

אש

ביום ראשון האחרון, יומיים לפני ההליכה לקלפי ועמוק בתוך הישורת האחרונה של מערכת הבחירות הנוכחית, התכנסו בירושלים כמה עשרות נשים שביקשו לדבר על נושא אחר לגמרי מהרצוג, נתניהו או רוטציות: הטבילה במקווה. המפגש התקיים לאחר כשבועיים של קמפיין פייסבוק מוצלח, שעבר עתה לשלב המעשי. הנשים דורשות מהמשרד לשירותי דת שיאפשר להן לטבול לבד במקוואות, ללא בלנית ובלי פיקוח. לדבריהן, הבלניות עושות את עבודתן נאמנה, אבל הן פשוט מעדיפות לטבול לבד או עם חברה, בלי שהמדינה תיכנס להן אל תוך המצווה ובלי שמישהו יפקח על הקשר שבינן ובין ריבונו של עולם.

80 אחוזים רוצות לטבול לבד

"אף פעם לא אהבתי את חוויית הטבילה במקווה. כל היום שלפני הייתי במתח, והייתי חוזרת הביתה עצבנית. עד שהתחלתי לטבול לבד", מספרת בתיה רוזן-גולדברג, בת 32 מירושלים. "לא היה לי נעים לעמוד מול הבלניות שבדקו אותי. הרגשתי שהן שופטות לי את הגוף. פעם אחת הייתי בחדר עם מקווה פרטי והחלטתי שלא לקרוא לבלנית. טבלתי והרגשתי שחרור עצום. סוף־סוף טבלתי בשביל עצמי". גם יעל יחיאלי קיבלה החלטה דומה. "גדלתי בגוש עציון, וביישובים שם יש מקוואות עם מפתח. אף אחד לא בודק אותך. כיום אני גרה בירושלים ולא מבינה מדוע אני לא יכולה לקבל את אותו שירות גם במקווה הקרוב לביתי. מה בעצם ההבדל?" רוזן-גולדברג ויחיאלי הן שתיים מקבוצת הנשים שיצאה למחאה המתוקשרת של השבועות האחרונים. לפני שבועיים העלתה יחיאלי לפייסבוק יחד עם רני חזון וייס, סמנכ"לית סיעת ירושלמים בעיריית ירושלים, סקר אינטרנטי בשם "תנו לטבול בשקט", שבו התבקשו נשים לספר על חוויית הטבילה שלהן ולהעלות פתרונות אפשריים. בתוך מספר ימים ענו על הסקר כ-170 נשים. 80 אחוזים מהן דיווחו כי היו מעוניינות לטבול לבד. אחרות סיפרו על טראומות שהן סוחבות איתן מהטבילה, הנחשבת כידוע לאחת המצוות החשובות והבסיסיות. "הטבילה הראשונה שלי היתה טראומטית, למרות שהתקיימה בפני בלנית שהיא חברה של אמא שלי", מספרת חזון וייס. "כשעברתי לירושלים היא הפכה קשה ומורכבת יותר מחדש לחודש. השאלות הפולשניות הציקו לי וגם מצב המקוואות. אפילו השעות, שלא מותאמות לנשים עובדות. לאט לאט הרגשתי איך המצווה הפרטית, האינטימית, הנשית, הולכת ונלקחת ממני. שאלתי את עצמי כל פעם מחדש איך אמשיך לקיים את המצווה שדורות של נשים קיימו לפניי. במשך שנים חשבתי שאני לבד. דיברתי על זה עם עצמי לעצמי בחיל ורעדה לפני כל טבילה. מצווה שאמורה להיות חביבה עליי הפכה לאחת הקשות והשנואות. עם הזמן החל להיפרם קשר השתיקה, והיום אני כבר יודעת שאני לא לבד". קל לקטלג את העניין כמאבקן של צעירות ירושלמיות, אבל כשהדברים מגיעים ממדריכת כלות ותיקה כמו

טבילה

תנועת נשים המבקשות לטבול ללא פיקוח רשמי של בלנית צוברת תאוצה בימים האחרונים. השבוע קיימו הנשים מפגש ראשון, ואף נעשתה פנייה לרבנים מובילים למציאת פתרונות הלכתיים מתאימים. בינתיים, הרשתות החברתיות סוערות בסוגיה שבדרך כלל השתיקה יפה לה יעל פרידסון

“חריגה מסמכות שפוגעת בזכויות הנשים הטובלות”. מקווה טהרה

נוספת להליך היה פרגמטי: לוודא שכל גוף אישה נכנס למים בבת אחת. “אין כורה אובייקטיבי בנוכחות של בלנית”, מסביר ליבוביץ, “כבר בהלכה מכירים את הנושא של אישה או חברה שמלוות את הטובלת”. ההלכה אינה מתירה לטבול לגמרי לבד, אך רבנים בימינו מכירים במצבי דחק כמו נשים עם טראומה מינית שחשיפת הגוף בפני אישה זרה קשה להן. גם הרב ליבוביץ אינו מתיר לכתחילה טבילה לבד: “כרב אורתודוקסי שמחויב להלכה, אני ממליץ שתהיה בלנית או חברה נוכחת”, הוא אומר.

◀ ומה תעשה מי שלא מסוגלת לכך נפשית?

“אני מבדיל בין השאלה ההלכתית לציבורית. בנפרד מהשאלה ההלכתית, יש גם שאלה של זכויות וזנעת הפרט. אילו היה כאן נושא מהותי באופן חד-משמעי מבחינת ההלכה, אז אולי היה ניתן להתווכח. אך היות שהמקווה הוא משאב ציבורי שניתן גם לנשים חילוניות ומסורתיות, ראוי למצוא כאן פשרה”.

בנוסף לדיון ההלכתי, מדובר גם בסוגיה משפטית לא פשוטה. “נושא המקוואות לא מוסדר בחוק”, מסביר עו”ד אלעד קפלן, מנהל המחלקה למדיניות ציבורית בעמותת “עתים”. “המקוואות מוקמים מכוח הסמכות של המועצות הדתיות להקים מבני דת, והמשמעות היא שהם יכולים להגדיר איך בונים מקווה – לפי חב”ד או בשיטה הלכתית אחרת. עם השנים הרחיבה הרבנות את הסמכות שלה מעבר להגדרות ההלכתיות של המקווה עצמו אל צורת הטבילה ואופן הטבילה של הנשים. לשם השוואה, זה כמו שהרבנות תגיד שמעתה היא לא רק נותנת כשרות למזון אלא גם מפקחת על הסועדים ובודקת שהם לא אכלו בשר לפני ששתו קפה”.

◀ אבל גם בנישואים הרבנות מתערבת.

“נכון, אבל הנישואים מעוגנים בחוק, ושם הרבנות יכולה לוודא שההליך נעשה בדיון תורה, לא מעבר. יש פה מוסד ציבורי שתפקידו לספק את השירות ולא לכפות על אישה את אופן מתן השירות. בחלק מהמקוואות שבהם נשים נדרשות לעמוד בפני חקירה של הבלנית, יש ללא ספק חריגה מסמכות שפוגעת בזכויות הנשים הטובלות. בסופו של דבר המצב הזה פוגע ביהדות ובהלכה”.

חשוב לחזור ולציין: טענות הנשים אינן מופנות כלפי כלל הבלניות, שעושות את עבודתן נאמנה. הטענה

מיכל מינצר, תושבת אפרת בשנות החמישים לחייה, הנושא מקבל פרופורציות אחרות. “אני שייכת לדור מאוד ממושמע. אמרו לנו שככה צריך וזהו, קיבלנו את זה. במשך שנים הייתי חוזרת מהמקווה מתוסכלת עד דמעות ועצבנית. לא עלה בדעתי להפסיק ללכת, כמו שנשים צעירות יותר עושות לפעמים, אבל הרגשתי שמהשה פה מעוות. כשהתקרבותי לגיל חמישים אמרתי ‘רגע, לפני שאני מסיימת עם הדבר הזה אני רוצה להתפייס עם המצווה ולחוות אותה אחרת’. רציתי לבודד את הגורמים השונים ולראות האם הנוכחות של הבלנית היא זו שמציקה לי. ראיתי שהפרט הלכאורה קטן הזה שינה לי לגמרי את החוויה. פתאום אני לא עסוקה בנוכחות של הבלנית ובמתח אם אעבור את הברדיקה שלה או שתחליט לגזור לי את הציפורניים, אם תסתכל תיגע בי, או תשאל שאלות. רק בלי כל המתח יכולתי להיכנס, לטבול ולהיות עם עצמי”.

יש בעיה הלכתית עם המצב הזה, לא?

“אני לא מבינה איך הצליחו להכניס לנשים כל כך חזק שהן לא יכולות לקחת אחריות על המצווה שלהן. יש נשים שבכלל לא מבינות מה הבעיה, ואומרות שהבלנית שומרת עליהן שיקיימו את המצווה כמו שצריך. אני עונה: ‘את באמת לא מאמינה שאת יכולה להצליח להכניס לבד את הראש מתחת למים?’ לקחו משהו שהוא לא מהות המצווה, והפכו אותו ל‘עיקר’”.

איסור מלכתחילה

מצוות הטבילה מחייבת כידוע את הנשים להגיע למקווה אחת לחודש, לאחר שהשלימו את ימי הנקיים. עליהן לטבול בפני בלניות שהוכשרו לתפקידן על ידי המשרד לשירותי דת, והן נהנות ממתקן ציבורי שפתוח לכולן. ההלכה מחייבת נוכחות אישה נוספת בעת הטבילה. בשולחן ערוך מצוין במפורש כי “כשהיא טובלת, צריכה לעמוד אצלה אשה יהודית גדולה יותר מי”ב שנה ויום אחד, שתראה שלא יישאר משער ראשה צף על פני המים. ואם אין לה אשה, יכול גם בעלה לעמוד אצלה לראות שתטבול יפה”.

הרב אהרון ליבוביץ, חבר מועצת העיר ירושלים, מסביר כי מדובר בהלכה “שבאה לידי ביטוי בתקופה מאוחרת בטור ובשולחן ערוך”. לדבריו, הטעם להוספת אישה

הרב אהרון ליבוביץ: “אילו היה כאן נושא חד-משמעי מבחינת ההלכה, אולי היה ניתן להתווכח. אך היות שהמקווה הוא משאב ציבורי, ראוי למצוא פשרה”

"הפרט הלכאורה קטן הזה משנה את כל חוויית הטבילה". יוזמות הקמפיין במפגש, השבוע

עם השאלה: 'האם בעלך יודע שכך את טובלת? האם הוא מרשה לך לטבול ככה?' אני מלמדת את הכלות שלי אוטונומיה הלכתית – גם מול הבעל שלא צריך לשאול שאלות כמו איך בדקת ומתי, וגם מול הבלנית. צריך לסמוך על האישה".

במשרד לשירותי דת מוצאים פתרונות

אין ספק שהמקוואות עברו שיפור עצום בשנים האחרונות, גם במישור האסתטי וגם ביחס של הבלניות והמצב משתפר בקצב מהיר. בשנה שעברה, בעקבות איום מצד "עתים" בפנייה לבג"ץ, הוציא מנכ"ל המשרד לשירותי דת חוזר שאוסר על הבלניות לחקור את הטובלות על מעמדן האישי ובכך למעשה להעלים עין מטבילת רווקות. החוזר הוביל לשינוי גישה מצד רוב הבלניות, אבל במקומות רבים הוא טרם הוטמע. עם זאת, הוא נותן פתח לחופש הטבילה. ככלל, נראה שבמשרד מבינים את הבעיה ומנסים לספק פתרונות שיעמדו מחד בדרישות ההלכה ומנגד יקלו על נשים שהתהליך קשה להן.

פנינו השבוע למשרד לשירותי דת ושאלנו האם ההנחיה שמופיעה בחוזר, שלפיה "במידה שטובלת אינה מעוניינת בהכוונה או בבחינה הלכתית טרם הטבילה, אין לבלנית לעכבה, ועליה לאפשר טבילה ללא דרישה או שאלות הנוגעות לענייני הטבילה" – כוללת גם איסור על דרישה לנוכחות בלנית. תשובת המשרד הייתה חיובית: "המשרד לשירותי דת פותח השנה מחזורי הכשרות מקצועיות לבלניות, בדגש על מתן כלים ייחודיים, פיתוח תודעת השירות, הכרה עם תחומי ידע נושקים, העצמה ועוד. הכשרות אלו מעניקות לבלניות ידע והבנה רחבה לגבי תפקידן ומשליכה באופן ישיר על פועלן. חשוב להבהיר כי המשרד אינו נכנס להיבטים הלכתיים בתחום זה". ואחרי שנפתרו חלק מהבעיות "הבוערות", התפנו הנשים לעסוק במהות המצווה. "מאז שטבילתי לבד אני הולכת למקוה קבוע ויכולה לנשום", אומרת ליאון, "פתאום ההליכה למקוה, שהייתה קריעת ים סוף, הפכה לדבר נחמד ומשמח. פתאום אני יכולה להבין איך נשים מדברות על חיבור למים והתחדשות. בעבר הבלנית הייתה מתחילה להתפלל בסיום הטבילה על הילדים שלי. היום אני מתפללת עליהם ועליי בעצמי". ■

היא נגד מקוואות שבהם נשאלות הטובלות שאלות פולשניות ונגד נהלים שלטענתן ניתן היה להימנע מהם. "אנחנו מאד מעריכות את הבלניות", אומרת חזון-וייס. "יש בלניות שהצילו נפשות כשויהו נשים מוכות וסייעו להן. יש נשים שרוצות שהבלניות יעזרו להן וזה נהדר. כל מה שאנחנו מבקשות הוא לאפשר למי שרוצה לטבול לבד לעשות את זה".

"בעיניי לא מדובר בעניין הלכתי, אלא בבעיה של שליטה", מסבירה רחלי ליאון, פעילה נוספת. "פעם רבתי על משהו עם הבלנית, והיא התקשרה לרב השכונה שביקש לברר אם אני נשואה. אני לא חושבת שזה ענייני".

טבילה לבד מנוגדת להלכה

ואחרי הכול, היוזמה נתקלת גם במתנגדים ובמתנגדות. "זה טוב שיש בלנית", אומר הרב שלמה אבינר למוצש. "הניסיון מראה שהיא מצילה מטעויות שונות, והרי הלכות טבילה הם דינים חמורים. לפעמים יש נשים שעברו פגיעה בצעירותן ונוכחות הבלנית פוגעת בהן, למרות שהיא יכולה להיות אישה מתחשבת ועדינה. אלו מקרים יוצאי דופן, ומקרים יוצאי דופן צריכים פתרונות יוצאי דופן. פעם היתה אצלי אישה כזו ואמרתי לה שאם זה המצב, היא יכולה לטבול לבד".

◀ לא מדובר במקרי קיצון. הנשים האלו דורשות לכתחילה לאפשר להן לטבול לבד. "טבילה לבד מנוגדת להלכה. אם אין סיבה מיוחדת ויוצאת דופן, אסור לשנות את מה שנהוג מאות שנים". ◀ למה דווקא במצווה הזו יש פיקוח אישי הדוק כל כך? "בתחומים אחרים אין צורך כי יש בהם חשיפה. אם אדם טועה בברכה על שעועית, אלו שנמצאים מולו מתקנים אותו והכול ברשות הרבים. פה מדובר בדינים צנועים וחמורים. לכן כדאי להשאיר את המצב על כנו".

לפני כשנה, עם ריבוי התלונות בנושא, הנחה הרב שלמה ריסקין, רב היישוב אפרת, את הבלניות באפרת לאפשר לנשים המבקשות זאת לטבול לבדן, אך רק לאחר שהבלנית מבהירה להן את ההלכה. "אני לא מרוצה מהנוסחה הזאת", אומרת ליאון. "היא גורמת לי לעמוד בכל פעם מול הבלניות ולשמוע דרשה על כך שאני עושה משהו לא הלכתי. בדרך כלל הדרשה גם מגיעה

רני חזון-וייס:
"אין לנו טענות נגד הבלניות. הן עושות עבודת קודש. כל מה שאנחנו מבקשות הוא לאפשר למי שרוצה לטבול לבד"